Otto Böhtlingk & Rudolph Roth: Sanskrit-Wörterbuch, Part 6, Petersburg 1871

च शशक: Spr. 566. MBh. 13, 748 (med.). वल्गमानमिव सिंहम् Hariv. 4688. वल्गतां भूतानाम् Kathâs. 7, 33. 22, 175. शैलूषस्येव मे राज्यरङ्गे ऽस्मिन्वल्गतश्चिरम् Râǵa-Tar. 2, 156. 5, 342 (वल्गन् mit der ed. Calc. zu lesen). Bhâg. P. 10, 44, 11. Mârk. P. 43, 17. Bhaṭṭ. 13, 28. तव पुत्रो ववल्ग ह so v. a. *sprang vor Freude* MBh. 7, 5430. अशक्तो मदुणान्वक्तुं वल्गसे बद्ध दुर्मते 8, 2018. समुद्रं वल्गन्तमिव वायुना 3, 8802. ऊर्मयश्चात्र दृश्यन्ते वल्गन्त इव पर्वता: 12080. गच्छन्त्या: स्तनौ तस्या ववल्गतु: 1824. ववल्गुश्चापि कासांचित्कुण्डलान्यङ्गदानि च R. 5, 13, 41. वल्गु वल्गन्ति सूक्तय: (so die v. l.) so v. a. *klingen schön* Spr. 553. वल्गित 1) adj. *hüpfend, springend:* वत्स Varâh. Bṛh. S. 48, 11. (वारणै:) रणवल्गितै: (°गर्वितै: die neuere Ausg.) Hariv. 5469. *flatternd:* वल्गिताम्बरै: (बलिनां वरै: die neuere Ausg.) 4992. °भु *sich hinundher bewegend* Kâvjâd. 2, 73. Bhâg. P. 10, 35, 2. so v. a. *klingend, wohlklingend:* योधानां वल्गितस्वन: Hariv. 14017. °कण्ठ Bhâg. P. 10, 90, 21. — 2) n. impers. statt des verbi finiti: कस्मादेतेन वल्गितम् *weshalb ist er vor Freude gesprungen?* Râǵa-Tar. 3, 104. — 3) n. *das Hüpfen, Springen, springender Gang* (eines Pferdes z. B.) AK. 2, 8, 2, 16. H. 1245. 1247. MBh. 7, 2860. क्रीडन्त्य: प्लुतवल्गितै: R. 1, 9, 14 (13 Gorr.). Bhaṭṭ. 6, 106. *Geberdenspiel* Bhar. Nâṭjaç. 20, 12. 22. तद्वया च सभामध्ये वल्गितं ते वृकोदर *das Hüpfen vor Freude* MBh. 5, 5476. Çiç. 2, 27. विस्फुरन्मकरकुण्डल° *das Zittern, Hinundhergehen* Bhâg. P. 3, 28, 29.

— अभि *herbeihüpfen, herbeispringen* MBh. 6, 3265. *aufhüpfen, aufwallen* vom siedenden Wasser: उद्यौधत्यभि वल्गन्ति तप्ता: AV. 12, 3, 29.

— आ *die Glieder rasch bewegen, hüpfen, springen:* आवल्गमानं तं (मल्लं) रङ्गे नोपतिष्ठति कश्च न MBh. 4, 342. आवल्गित *hüpfend, springend* 9, 600 (आवर्तित ed. Bomb.). विषाणावल्गितगति Hariv. 4103. प्लुतावल्गितपाद (प्लुतवल्गित° die neuere Ausg.) 4302. *flatternd:* आवल्गिताम्बर (आवलिता° die neuere Ausg.) 4661. 4686 (बलिनां वरम् die neuere Ausg.).

— व्या *galoppiren* Uttarar. 92, 3 (119, 4). *hüpfen, sich rasch hinundher bewegen,* vom Busen Spr. 2921. व्यावल्गन्नृकपाल Prab. 3, 13. व्यावल्गित *dahinfahrend:* पुरोवात MBh. 6, 1666.

— परा *wegspringen:* परावल्गन्ति स्वाहा TS. 7, 1, 13, 1.

— प्र *die Glieder rasch bewegen, hüpfen, springen* MBh. 8, 848. in der Nacht इच्छया ते प्रवल्गन्ति ये सत्त्वा रात्रिचारिण: 10, 26. med. Hariv. 4703. 13591. प्रवल्गन्तमिवोर्मिभि: — सागरम् R. 5, 74, 39. °वल्गित *hüpfend, springend* Hariv. 4991. 5470.

— वि *hüpfen, springen:* माहेन्द्रेण विवल्गतीव धनुषा — अम्बरम् Mṛkkh. 85, 15.

— सम् *sich in wallende, rollende Bewegung setzen:* यत्प्रेषिता वरुणेनाच्छीभं समवल्गत AV. 3, 13, 2. TS. 5, 6, 1, 2.

वल्गन (von वल्ग्) n. *das Hüpfen, Springen, Galoppiren:* तुरग° Ragh. 9, 51.

वल्गा f. 1) *Zaum, Zügel* Trik. 2, 8, 47. H. 1252. Halâj. 2, 287. वाजी वल्गासु गृह्यते Mṛkkh. 20, 12. Râǵa-Tar. 5, 342. Schol. zu Kâtj. Çr. 14, 3, 9. Dieses Wort ist wohl herzustellen in der Stelle: विप्रविद्धकुथाबल्ला: (तुरगा:) MBh. 7, 1217. विप्रविद्धकुथा नागा: ed. Bomb. — 2) N. pr. eines Frauenzimmers Râǵa-Tar. 6, 308. °मठ ebend.

वल्गु (von वल्ग्) Uṇâdis. 1, 20. 1) adj. *artig, zierlich, anständig, schmuck, lieblich, schön* (eig. *von angenehmer Geberde*) AK. 3, 4, 22, 146. H. 1444. an. 2, 48. Med. g. 23. Halâj. 4, 4. जुष्टा वरेषु समनेषु वल्गु: das Weib AV. 2, 36, 1. die Açvin ṚV. 6, 62, 5. 63, 1. 7, 68, 4. 8, 76, 6. नवं बर्हिरोदनायं स्तृणीत प्रियं हृदश्चनुषो वल्गवस्तु AV. 12, 3, 32. °जन Hariv. 16252. मुख MBh. 3, 15639. Spr. 3281. R. 2, 26, 10. वामकर Bhâg. P. 8, 12, 21. प्रकोष्ठ 3, 15, 40. 4, 10, 18. वलिवल्गूदर 1, 19, 27. 4, 21, 16. 24, 50. °गति 8, 8, 7. °स्पन्दन 5, 2, 6. °स्मित R. 6, 95, 25. Bhâg. P. 10, 6, 6. °हास 1, 9, 40. 11, 37. उन्मिषित Ragh. 5, 68. °दर्शना AK. 3, 4, 2, 33. बलेन चतुरङ्गेण वृत: परमवल्गुना MBh. 1, 2817. नदीतीरेषु वल्गुषु R. 2, 91, 51 (100, 50 Gorr.). °द्रुम Khandom. 149. insbes. von Rede, Stimme, Laut (daher unter den वाङ्नामानि Naigh. 1, 11): एषा वदिष्ठैषा वल्गुतमा वाग्या वनस्पतीनाम् *venustissima* Pańkav. Br. 6, 5, 12. वचस् MBh. 3, 1160. शब्दा: 11565. °नाद R. 1, 30, 16. 2, 95, 11. R. Gorr. 1, 31, 19. 66, 9. वल्गु द्विजानां (so ist zu trennen) च रुतं शृण्वन् 2, 98, 16. 104, 7. 11. 3, 76, 7. 5, 74, 5. Ragh. 19, 13. AK. 3, 4, 24, 162. Varâh. Bṛh. S. 48, 14. 70, 7. 74, 18. Kâvjâd. 3, 110. °विचित्रजल्पै: Bhâg. P. 1, 7, 17. 16, 36. 3, 21, 43. 4, 9, 59. 25, 31. 26, 23. 6, 18, 27. 8, 8, 18. 24, 25. साम्ना परमवल्गुना MBh. 1, 3294. 3, 13008. 5, 3338. 8, 3308. 13, 657. 2313. 14, 2603. वल्गुना साम्ना Bhâg. P. 4, 28, 51. adv.: अयं नाभा वदति वल्गु वो गृहे ṚV. 10, 62, 4. वदते वल्गवत्रये 8, 62, 8. अन्यो अन्यस्मै वल्गु वदन्त एत AV. 3, 30, 5. कोकिलस्य वल्गु व्याहरत: R. 1, 64, 9 (66, 10 Gorr.). 2, 56, 2. वल्गु वल्गन्ति सूक्तय: (so die v. l.) Spr. 553. °वादिन् MBh. 7, 2255. °चलच्चरणनूपुर Bhâg. P. 8, 8, 45. अवल्गुकारिणो सत्सु *nicht schön handelnd an* MBh. 5, 4522. फलत्यवल्गु Bhaṭṭ. 12, 66. — 2) m. *a) Ziege* Trik. 3, 3, 70. H. an. Med. — *b)* N. einer der vier Schutzgottheiten des Bodhi-Baumes Lalit. ed. Calc. 347, 8. — 3) vielleicht N. pr. einer Oertlichkeit gaṇa वरणादि zu P. 4, 2, 82. — 4) verwechselt mit फल्गु Spr. 4400, v. l. fehlerhaft für वर्ण (so die ed. Bomb.) MBh. 6, 2138.

वल्गुक 1) adj. = वल्गु Aǵaja im ÇKDr. — 2) m. *ein best. Baum* Pańkar. 1, 7, 24. — 3) n. *a) Sandel.* — *b) Gehölz, Wald.* — *c)* = पण n. Aǵaja im ÇKDr. *Preis* Wilson.

वल्गुज m. und °जा f. so v. a. अवल्गुज Râǵan. in Nigh. Pr.

वल्गुजङ्घ 1) adj. *schöne Beine habend.* — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13, 251.

वल्गुपत्र 1) adj. *schöne Blätter habend.* — 2) m. *Phaseolus trilobus* Çabdak. im ÇKDr.

वल्गुपोदकी f. *Amaranthus polygamus* oder *oleraceus* (eine Gemüsepflanze) Dhanv. in Nigh. Pr.

वल्गुला 1) *Serratula anthelminthica.* — 2) *ein best. Nachtvogel* (दिवान्धा) Râǵan. im ÇKDr.

वल्गुलिका f. 1) *Kiste, Kasten:* वल्गुलिकान्त:स्थं दृष्ट्वा पटम् Kathâs. 55, 79. 101, 74. कृष्ट्वा वल्गुलिकात: सा चित्रस्थां तामदर्शयत् 75. — 2) *ein best. Nachtvogel* oder *eine Art Fledermaus* H. 1337.

वल्गुली f. *ein best. Nachtvogel* oder *eine Art Fledermaus* Dhanv. in Nigh. Pr. unter den प्रतुद aufgeführt Suçr. 1, 201, 19. Varâh. Bṛh. S. 88, 2 (*Fledermaus* nach dem Comm.).

वल्गूय् (von वल्गु), °यति Naigh. 3, 14 (अर्चतिकर्मन्). gaṇa कण्ड्वादि

Institute of Indology & Tamil Studies, Cologne University, Germany 9.2.2007